

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

Zijderoute als herstel van de ‘Eeuw van Vernedering’

Terwijl Amerika waarschuwt voor een mogelijke militaire inzet van China's Nieuwe Zijderoute, propageert Xi Jinping dit ‘Gordel- en Weginitiatief’ juist als herstel van de harmonie die eens onder China's economische dominantie de wereld kenmerkte. In de hoogmoedige strijd tussen deze twee wereldmachten is de vraag aan Europa of het in staat is een eigenstandige, realistische maar krachtige plek in de wereld af te dwingen.

door Ties Dams De auteur is schrijver van het boek *De nieuwe keizer*,¹ en Associate Fellow aan het Clingendael Institute.

In april jongstleden keek Europa als door één paar ogen met afgrijzen naar het branden van de Notre-Dame. Inmiddels is het gebouw misschien wel meer dan ooit de *Onze-Lieve-Vrouwekathedraal*. Weinigen onder ons zullen er op dat moment van broederlijk zij aan zij aan hebben gedacht om over onze schouder te kijken naar hoe de rest van de wereld de ramp duidde. Keek China, bijvoorbeeld, met eenzelfde solidariteit naar onze pijn? Het lijkt een triviale vraag, maar dat is het niet. Wie de blik waagt, ontdekt een blinde vlek in Europa's beeld van zijn eigen plek in de wereld.

In de krochten van China's sociale media werd de catastrofe zonder pardon gevierd: ‘Ik vind het moeilijk sympathie op te brengen voor de Fransen. ... Het doet me vooral denken aan toen de Fransen en de Britten het Oude Zomerpaleis afbrandden. Er is namelijk zoets als karma ...’ Wat mij betreft is het niet opvallend dat deze post – en giftiger versies zijn voorradig – tienduizenden keren gedeeld en geliket werd. Het treft mij vooral als veelzeggend dat de post blijk geeft van een mate van historisch bewustzijn waar onze Europese internettrollen nog een puntje aan kunnen zuigen.

Voor de duidelijkheid: het Oude Zomerpaleis was de absolute parel van de Pekinese keizerlijke architectuur totdat het tijdens de Tweede Opiumoorlog – we schrijven het jaar 1860 – door Franse en Engelse troepen verwoest werd. Tot op de dag van vandaag wordt de paleisruïne beklagd als een herinnering aan hoe Europese koloniale handelsdrift China niets dan vernedering bracht.

Vernedering

De vernedering van de Opiumoorlogen leeft tot vandaag door in de tweets van trollen, alsook in de strategieën van China's politieke elite. Die heeft rancune inmiddels omgebogen tot een honger voor de eigen economische expansie. China heeft onder het leiderschap van president Xi Jinping definitief zijn antwoord geformuleerd op wat het noemt de 'Eeuw van Vernedering' (1839-1949), of ook wel de 'tijdelijke westerse wereldhegemonie': het Gordel- en Weginitiatief of, ook vaak gebezigd, de Nieuwe Zijderoute. Wat is dat ding eigenlijk, China's Nieuwe Zijderoute? En wat heeft die met ons van doen?

De harde feiten lijken simpel. Het is het grootste vrijhandelsoffensief in de wereldgeschiedenis, door de Volksrepubliek China geïnitieerd, waarmee tot nu toe zeventig landen, 65 procent van de wereldbevolking en duizend miljard dollar aan deals gemoeid zijn. Zo'n deal krijgt vaak de vorm van investeringen in handelsinfrastructuur – denk aan het bouwen van havens, wegen of treinsporen – waarbij China geldschiet is. Zo verbindt het land Chinees kapitaal aan consumenten en grondstoffen in Azië, Afrika, en ook Europa.

In 2013, in Kazachstan, kondigde president Xi Jinping zijn strategie aan als een economische handreiking naar dat land en naar Centraal-Azië in het algemeen. Een maand later deed hij hetzelfde in Indonesië, met het oog op bredere samenwerking met Zuidoost-Azië. Inmiddels bestaat het initiatief uit

---

Jinpings initiatief bestaat uit honderden projecten, van haveninvesteringen in Pakistan en Piraeus tot treinverbindingen naar Tilburg

honderden projecten, van haveninvesteringen in Pakistan en Piraeus tot treinverbindingen naar Tilburg. Overzicht bestaat nauwelijks, en er is moeilijk zicht te krijgen op de daadwerkelijke inhoud en omvang van het initiatief.

Slaperig woestijnstadje

Grofweg zijn de grootste projecten onder te verdelen in twee categorieën: zij die te land en zij die ter zee ondernomen worden.

Wie vanaf de kust van westelijk China vertrekt naar Singapore, vervolgens Kuala Lumpur aandoet, de lijn doortrekt naar Calcutta, dan via Colombo om India heen vaart naar het Pakistaanse Gwadar, oversteeft naar het westen van Afrika, met Mombassa en Djibouti, en via het Suezkanaal Piraeus en Venetië vindt, ziet hoe China zich via investeringen een strategische handelsweg heeft gebaad langs de belangrijkste havens ter wereld. Dat is de maritieme zijderoute.

Via land heeft China nu al belangrijke en verstrekkende handelsroutes naar Pakistan, Rusland, Iran, Turkije en vele andere landen geïnitieerd. Een in het oog springend voorbeeld van deze projecten is de landhaven in Khorgos, een stad in Kazachstan. Khorgos stond lang om niets anders bekend dan om de twijfelachtige eer de plek te zijn die het verst van alle plekken in de wereld verwijderd is van zee. Het verandert echter als we speak van een slaperig woestijnstadje naar een logistiek centrum van wereldklasse.

Een gemene deler in de projecten lijkt de leidende rol van Chinese bouwbedrijven te zijn. Die verdienen er goed aan. Hiermee zien we wat de Nieuwe Zijderoute in ieder geval óók is: een manier van China om overcapaciteit en kapitaal buiten de eigen grenzen kwijt te kunnen en daarmee de afvlakkende binnenlandse groei te compenseren.

Inmiddels schaart China zo goed als al zijn diplomatieke activiteiten onder de noemer ‘Gordel- en Weginitiatief’. De Nieuwe Zijderoute is een *global brand* geworden. En dit merk slaat wereldwijd aan. In Europa hebben recentelijk ook Italië en Luxemburg zich officieel tot onderdeel van Xi’s initiatief laten bestempelen, naar het schijnt tegen Amerikaans aandringen op een boycot daarvan in.

De ironie gebiedt te zeggen dat Trump zelf – via zijn bv – deel is van Xi’s Zijderoute: hij verkoopt de Trumpnaam aan hotels in Indonesië die worden gebouwd met Zijderoutegeuld. Desalniettemin is Xi’s strategie sinds het aantreden van Trump een punt van heetgebakerd geopolitiek gekissebis geworden, aangezien de Amerikaanse president, en met hem een goed deel van het Congres, Xi Jinpings strategie ziet als een machtoffensief gericht op het ten val brengen van de Amerikaanse hegemonie en het slaafs maken van kleinere landen aan Chinese belangen en waarden.

Schuldval

Klopt dat? Wat gaat er achter de merknaam schuil? Handel of invloed? Samenwerking of dominantie? Slechts geld, of ook waarden – of zelfs bommen en granaten?

Wie naar het Amerikaanse verhaal luistert, wordt al snel bang. Amerika wijst er graag op dat China’s maritieme zijderoute ook militair ingezet kan worden. Het klopt dat China in Djibouti zijn eerste marinebasis heeft geopend. Amerika waarschuwt bovendien voor de Chinese schuldval: aan kleine landen worden door China enorme leningen verstrekt, die ze vervolgens niet kunnen terugbetalen, waarop China om compensatie in waardevoller valuta vraagt: invloed in het beste geval, onderwerping in het slechtste.

De gevaren van de schuldval worden vaak overdreven. Van slechts een handvol van alle landen die bij de Nieuwe Zijderoute zijn aangesloten wordt geschat dat ze een hoog risico lopen hun schulden niet te kunnen terugbetalen, zoals Sri Lanka bijvoorbeeld overkwam. In Sri Lanka kocht China wel degelijk invloed, door een concessie op de haven op te eisen voor zeer lange tijd. De andere landen die het gevaar lopen eenzelfde weg te bewandelen, zijn – daar mogen we toch van uitgaan – niet toevallig landen die tegelijkertijd relatief klein, arm én van strategisch groot belang zijn. Pakistan hoort daar ook bij.

Dit is, zacht gezegd, niet hoe China zijn Nieuwe Zijderoute verkoopt. Ik raad lezers aan het YouTube-filmpje getiteld ‘President Xi Jinping: Why I proposed the Belt and Road’ te kijken. Het presenteert het Gordel- en Weginitiatief niet als een kaal handelsoffensief, noch als geopolitiek spel, maar als de vervolmaking van China’s lotsbestemming om de wereld te leiden. ‘Dit alles voelt zo vertrouwd’, spreekt Xi

---

Van slechts een handvol landen wordt geschat dat ze een hoog risico lopen hun schulden niet te kunnen terugbetalen

screen terwijl beelden van bepakte kamelen en varende koopvaardijsschepen ons contemplatief en dankbaar stemmen. Dit is hoe de wereld was, en hoe die weer kan zijn: omvat door een door China gecomponeerde harmonie. Maar het verhaal houdt daar niet op.

De wereld van nu, zo vertelt ome Xi, is chaotisch en wordt geplaagd door onvoorspelbaarheid. Oorlog, honger, ongelijkheid, recessie en terrorisme: ze tonen aan dat juist de landen die 'ooit welvarend en bruisend waren, nu worden geassocieerd met moeilijkheden, conflicten en crises'. We zien onder andere beelden van Amerikaanse kranten die de crisis van 2008 verslaan, van Europa's migratiecrisis en van terrorisme in Londen. De door het Westen geleide wereld is de weg kwijt.

Xi daarentegen geeft koers aan, niet slechts voor China, maar voor ons allemaal. Zijn lange mars leidt ons vooruit, maar tegelijkertijd ook terug naar een historie die niet de onze, maar die van China is. 'Het Gordel- en Weginitiatief hoopt dromen van vrede en ontwikkeling, gedeeld door mensen van over de hele wereld, te verwezenlijken', zegt hij. Hoe? Door de wereldharmonie te herstellen van vóór de westerse dominantie, aangedreven door mercantilisme, in handen van Xi.

Hoogmoed

En zo zien we wat China's Nieuwe Zijderoute in zijn fundamenteelste vorm is, voorbij de harde feiten en de marketingtrucs: China's poging om de wereldorde naar zijn spiegelbeeld – zijn waarden, zijn historie, zijn vernedering en trots – te vormen. Europa's plek in die wereld is veel kleiner dan het gewend is; in die wereld wordt Europa beschimpt om zijn vroegere hoogmoed, doch bloeit het op onder de wijze leiding van zijn oude leermeester, China.

De vraag is of China's zijderoutes ook ónze zijderoutes kunnen zijn

De vraag is of China nu niet dezelfde zonde begaat als waar het het Westen van beschuldigt: *superbia*. De VS lijken vast te houden aan de hoop dat zij China van zijn gedroomde toekomst kunnen beroven. Dat is wat de Nieuwe Zijderoute ook nog is: een nieuw mijnenveld in de strijd tussen twee imperia.

Is Europa gedoemd in dat mijnenveld ten onder te gaan? Ik denk dat dat de verkeerde vraag is.

Het interessante aan de door Xi verkozen metafoer van de zijderoutes is dat die verwijst naar tijden waarin zowel de Chinese als de Europese handel en beschaving bloeiden. De waardevollere vraag is dan ook of China's zijderoutes ook ónze zijderoutes kunnen zijn. Is er een Europa voorstelbaar dat een realistischere, doch sterkere plek in de wereld inneemt – economisch, geopolitiek én moreel – en zo eigenstandig een evenwichtiger relatie met China afdwingt? Is Europa, kortweg, wél klaar om voorbij de ruïnes van zijn eigen *empire* te kijken? Welke kathedralen zouden we dan kunnen bouwen?

---

1 Ties Dams, *De nieuwe keizer. Xi Jinping, de machtigste man van China*. Amsterdam: Prometheus, 2018.